

1858 Med mulig blått blod i årene

Årene rundt 1814 forandret stort de konstitusjonelle forholdene i Norden. Kielfreden hadde mest lovet bort Norge til Sverige etter at Norge gjennom Danmark hadde vært på Napoleons tapende side. Sverige hadde slitt med sengekammerregimet gjennom sin syke konge, Carl 13. Den 6. juni 1809 hadde Sverige fått en ny grunnlov, eneveldet ble avskaffet og landet ble et konstitusjonelt monarki. I Norge vokste nasjonalfølelsen raskt, godt yret opp under av den danske prinsen og stattholder i Norge, Christian Frederik, som skapte sine allianser med eliten her til lands. Plutselig satt Norge med en egen Grunnlov og erklærte seg selvstendig, samtidig som kongerekken i Sverige ble brutt, og Sverige hentet totalt nytt blod i form av Jean-Baptiste Bernadotte (1763-1844), som senere skulle bli kjent som Karl Johan. Nevnte Christian Frederik ble 17. mai 1814 valgt til Norges første konge i den nye ordningen. Men han fikk sitte kun noen få måneder, før denne ikke-kongelige franskmannen Jean-Baptiste Bernadotte entret den nordisk scene da Norge kom i union med Sverige. I utgangspunktet var han et tredjevalg. Han var ikke av blått blod, ja, ikke engang fra en høyere stand, men sønn av en vanlig statsfunksjonær. Han hadde fått muligheten til en militær karriere. Den tok han vel vare på. Han steg meget raskt i gradene og ble ganske så fort en av Napoleons generaler. Etter hvert utviklet det seg et dårlig forhold mellom Jean-Baptiste Bernadotte og Napoleon. Jean-Baptiste ble gift med Désirée Clary (1777-1860) i august 1797. Hun var tidligere forlovet med Napoleon. Désirée nedkom med en sønn i 1799, den senere Oscar den 1, tippoldefar til vår kong Harald. Verken Désirée eller Jean-Baptiste var noe særlig begeistret for Sverige og Norge. Jean-Baptiste (senere Karl Johan) jaktet muligens på den franske tronen etter Napoleon. Likevel er vår paradegate oppkalt etter ham! Se forøvrigt *Stjørdalens krønike*, bind 14, sidene 39-43 hva gjelder de merkelige kongevalg i Norden året 1814.

Kong Karl Johan
Foto fra maleri: Alexis Daflos/kongahuset

Oscar 1 overtar kongetroen i Sverige/Norge i 1844 etter sin far kong Karl Johan. Oscar den 1 hadde to sønner: arveprins Karl (1826-1872), som satt som konge fra 1859 til 1872 – og Oscar II (1829-1907), som overtok tronen etter sin bror i 1872. Og det er denne arveprinsen Karl som skal på et vis bli sentral i dette kapittelet her. Han ble altså kong Karl XV (15) av Sverige, samtidig som han ble kong Karl IV (4) av Norge. Han giftet seg med Louise av Nederland. Vår Karl her er grunnen til at både dronning Margrethe av Danmark og kong Harald av Norge har mer Bernadotte-blod i sine årer enn nåværende kong Carl XVI Gustaf av Sverige. Karl er bestefar til vår Haakon 7 (1872-1957) og tippoldefar til kong Harald, f. 1937.

Mens det blå blodet kjemper om tronene i Norden har de med rødt blod en vanskelig tid. Etter Sveriges fall i forbindelse med den store nordisk krig, lå Sverige med brukken rygg. Og det ble ikke bedre i Norden utover mot siste delen av 1700-tallet da en rekke epidemier tok knekken på et stort antall av befolkningen. Napoleonskrigene gjorde situasjonen enda verre og en del uår ledet opp mot det avgjørende året 1814.

I Gyllandgrenda, som ligger langs E6 på Hovin nord av Støren, møter vi Peder Olsen Krogstad (Gyllsagen), f. 1779, gift med Berit Midttømme (1778-1848). Ett av deres barnebarn er Peder Olsen Gylland (1853-1906), som i sin tur er bestefar til Helge Gylland, f. 1951, som er min kilde i denne fortellingen.

En må gå ut i fra at Peder Olsen Gylland prøvde seg som rokkmaker, et håndverk flere innen hans nære slekt utøvde. Rokken på bildet her, er en såkalt dobbeltarmet Gyllandrokk. Den befinner seg hos Donna & Les Evjen i Black Hills i Sør-Dakota, og er laget av Ole Roaldsen Gylland, en nær slektning av vår Peder Olsen Gylland i historien her, samt også i slekt med min kilde: Jan Kåre Gylland, en av ildsjelene ved Bygdemuseet på Hovin.

Senere utviklet Peder Olsen Gylland seg til snekker og jobbet på flere kirkebygg i Trondheim. Han laget klokketårnet på Tilfredshet. Men det var etter at han hadde stukket en tur nordover, hvis årsak er usikker, men det heter seg at han satte barn på ei Sigrid Olsdatter Foss. Uansett så finner vi Peder Olsen Gylland igjen på den lille plassen kalt Flostrand i Sjøna ved siden av Mo i Rana.

Rokken i Black Hills, Sør-Dakota

Samtidig som Peder gjør nordlending av seg, skal vi gjøre en avstikker til et sted i Sverige som heter Mörttjärn i gamle Malå kommun i Vesterbottens län, ikke så langt fra grensen til Norrbottens län. Stedet ligger 51 km sør av den lille landsbyen Arvidsjaur (som også kommunen heter i dag), og på omtrent samme breddegrad som Brønnøysund. Men siden dalene i Sverige går nordvestover, var nok den vanlige veien til havet via Tärnaby og E12 i dag til Mo i Rana. Her i Mörttjärn i Malå bodde på slutten av 1830-tallet tre brødre: Zakarias, Olof og Jakob Olofsson. Disse var blitt leie av den lange vandringen til Arvidsjaur for å ta del i kirkens sakramenter og pålegg. Nå ville de bygge en egen kirke i Malå. Det ble også gjort, og det lille stedet blomstret opp på linje med mange andre mindre avsidesliggende steder i Sverige og Norge på den tiden, blant annet Sondalen i Hegra – hvor familien Gylland ble en viktig del av et yrende lokalsamfunn. Men alle disse små stedene led etter hvert samme skjebne, og nå er det knapt noe igjen. Folk flyttet inn til de større sentraene, eller dro på vandring lengere unna hvor livsgrunnlag gjennom arbeid og matauk var forlokkende. På denne måten var det flere svensker som fulgte «veien til havet» og bosatte seg ved den isfrie norskekysten.

*Kong Karl XV (Norge: IV)
Portrett av Gotthelf Rudolf Asel, Gripsholms slott*

Zakarias Olofsson hadde giftet seg i Mörttjärn og fått en datter i 1823 som ble døpt Marta Helena Zakrisdatter. Sommeren 1858 er arveprinsen Karl på militær mønstring i Arvidsjaur. Dette var en stor begivenhet, og flere fra regionen hadde tatt seg inn til Arvidsjaur for å få et glimt av den kommende kongen. Så også den 35 år gamle Marta Helena Zakrisdatter. Kronprins Karl var mektig populær blant damene, noe han muligens utnyttet i stort monn. Kanskje ble Marta Helena et lett offer for det. Det er for øvrig noe merkelig at hun i en så høy alder ikke var gift. Det hørte absolutt til unntakene. For de fleste var ekteskapet livsforsikringen. Den 16. mars 1859, ni måneder etter kronprinsbesøket i Arvidsjaur, nedkommer Marta Helena med et pikebarn. Denne datteren er oppført i kirkeboken som uekte og fikk navnet Maria Eufrosyne Karlsdatter. Om dette er kong Karls verk, er ikke godt å si, men tradisjonsfortellingene i familien er meget sterke, og har derfor sine røtter. Og det er så absolutt ikke utenkelig, ikke engang overraskende fordi kronprinsen var trolig en stor rundbrenner som tok godt for seg, og det var mange damer som ønsket å krysse av et forhold nettopp med ham. Det ga status.

Kronprins Karl var som sagt kjent for å være en ivrig skjørtejeger. To år tidligere hadde han vært hele tre uker på Værnes. Det var da han kom med båt og på vei opp til Værnes Hovedgård holdt han så høyt tempo at herredsstyreprerrepresentantene måtte ri styggfort foran. Han var nok en populær fyr, for da han ble konge lot de samme herredsstyreprerrepresentantene ham få stolen til Schultz fra Værneskirka. Den kom tilbake i 1963 takke være Jon Leirfall. Fra sine uker i 1858 på Værnes fortelles det at Karl var mye ute blant vanlige folk, danset og moret seg. Grobunnen for rykte om små-Karler ni måneder senere var lagt. Da Karl ble konge kom han tilbake til Stjørdal i 1860. Det er fra det besøket vi har navnet «Dronningberget» i Gevingåsen. Mønstringen på Værnessletta den gangen ble kalt «lystleiren» og forløp som en blanding mellom martna og karneval. Stjørdal blomstret på den tiden som aldri før, på godt og vondt. Velstanden økte blant smarte handelsfolk, mens andre nok måtte slikke sine sår, sågar kom tanken om Amerika. Og så var det alle de «uekte» resultatene. Synderen var for lengst over alle hauger når resultatet vokste frem på magen. Kong Karl hadde med den første negeren som hadde vært på Værnes. Det var en kongesønn fra Kongostaten i Afrika om var med som pipestopper ved hoffet. Vinje kalte ham «den svarte morianen» i «Ferdaminne».

Kronprinsen hadde taket på damene.....

Hvordan gikk det så med Marta Helena Zakrisdatter etter hennes opphold i Arvidsjaur? Uekte barn var ikke uvanlig. Men ble hun straffet? Samme år som hun altså føder Karl sin datter, blir hun «bortgiftet» til en avskjediget kaptein fra den svenske armeen: Aron Johansson Åberg, født i 1827. Begge to hadde sin byrde og begge to hadde høy alder. De får tildelt jord og tomt i Mörttjärn. Paret fikk to døtre: Sara Magdelena i 1860 og Eva Johanna i 1864.

*Maria Eufrosyne Karlsdatter (1859-1941) og Peder Olsen Gylland (1853-1906)
Besteforeldre til blant annet Helge Gylland*

På denne tiden var det vanskelige tider i Norge, og absolutt ikke bedre i Sverige. Den kraftige økningen i folketallet spredte folk rundt og den store utvandringen til Amerika førte til mangel på tauser og drenger. Vilkaårene og velstanden var omvendt proporsjonal med avstanden til kysten. Mye folk fra dalene og fjellene fant «veien til havet». Slik også fra det indre Sverige som søkte lykken i Norge. Blant dem var også Marta Helena og Aron. Ved folketellingen i 1880 er de registrerte som bostedsløse i Tärnaby, og i mai 1883 registreres de som innvandrere til Nesna i Norge. Maria Eufrosyne synes å ha reist vestover tidligere, da hun blir konfirmert i Hemnes kirke ved Mo i Rana den 27. juni 1875. Her er hun innført i kirkeboken med mor: Marta Helena og far: Karl Johan. Samme året er hun tjenestejente på Oppigården, Tømmernesset i Sjona (kysten utenfor Mo i Rana). Mor Marta Helene og stefar Aron kommer til Myklebostad i Nesna, tar seg tjeneste der og forblir der til sin død. Marta Helena dør 8. desember 1891 og Aron Johansson Åberg dør 15. mars 1902.

Maria Eufrosyne blir værende i Sjona. Det er hit som nevnt tidligere at Peder Olsen Gylland fra Hovin i Gauldalen kommer. De finner hverandre og melder sammen innflytting til Nesna den 1. juli 1880. På det tidspunktet hadde de en datter, Karen, f. 8. mars 1880. Tre uker etter ankomst Nesna gifter Maria Eufrosyne Karlsdatter og Peder Olsen Gylland seg i Nesna kirke den 21. juli. Kort tid senere flytter den lille familien på tre sørover til Hovin i Horg, hjemmeplassen til Peder. Familien blir heller ikke lenge her, men flytter snart inn til Trondheim, hvor Peder Olsen Gylland (d. 1906) opparbeider seg et rykte som dugelig snekker, og høster stor anerkjennelse for sitt vedlikeholdsarbeid på flere kirkebygg i byen. Det ga ham og hans kone senere en sentral gravplass ved trappa til kapellet på Tilfredshet. Maria og Peder får hele 14 barn, hvorav den yngste er Oskar Konrad (1904-1985). Han kom etter hvert som hestegjeter til Lomkjølvollen, og blir gift med Oline Våtland (1912-1997). De får 11 barn, deriblant yngstemannen Helge i 1951. Oline mistet som tenåring sine foreldre og søster i løpet av to år. Tidlig måtte hun ut i tjeneste, blant annet tjenestejente på Vestre Sundal, samt på Grønlivollen. Hun var skoleflink, og det sies at ingen andre elever ved Sørkarmo skole

oppnådde tilsvarende karakterer. Hun hadde meget god hukommelse med full oversikt over slekt og slektsrelasjoner. Hennes store ønske i alderdommen var å komme en siste tur på Grønlivollen, men det skjedde ikke. Mer om Oline og familien Gylland kan leses i *Stjørdalens krønike*, bind 5, sidene 47-48.

*Onsdag 5. september 2018
Eli og Helge Gylland*

Tilbake til oppholdet i Arvidsjaur i 1858. Hadde Marta Helena Zakrisdatter et raskt forhold til selveste kronprins og visekonge Karl? Og var nevnte Maria Eufrosyne Karlsdatter hans datter? Det er selvsagt mange oppover årene, som har skrytt på seg kongeblood. Ja, sågar i vår egen tid overfor den norske kongefamilien. De fleste er basert på rykte og sladder. De er mest umulige å etterspore. Men det er også her unntak, noen har bedre familiære tradisjonsbærere og logiske slutninger basert på sted og tid, sågar utseende. At familien Gylland på Stjørdal er av kongeblood kan ikke avskrives. Er der et lite kanskje? Kan det være mulig? Er det sannsynlig? I så fall er min kilde, Helge Gylland, oldebarn av den svensknorske kong Karl og tremenning med kong Olav (1903-1991). Barn av Helge kan derfor kanskje være firmenning med kong Harald (f. 1937). Svar på disse spørsmålene får vi kanskje aldri. Hvorvidt det finnes DNA i Karls kongefamilie er usikkert, men en ville i så fall vært nærmere en bekreftelse eller avkreftelse.